

ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ДАВРИДА “ХОРАЗМ ҲАҚИҚАТИ” ГАЗЕТАСИДА ФРОНТ ОРТИ ВОҚЕАЛАРИНИНГ ЁРИТИЛИШИ

Жуманиязова Фируза Жуманазаровна

*Хоразм Маъмун академияси ижтимоий-гуманитар фанлар бўлими катта илмий ходими, тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD),
jumanazarovafiruza8485@gmail.com. ORCID:0009-0009-4929-3143.*

Аннотация: *ушбу мақолада иккинчи жаҳон уруши йилларида хоразмликларнинг фронт орти ҳаётига оид тавсилотларни ёритилиши масалаларига оид материаллар “Хоразм ҳақиқати” газетасидаги мақолаларни таҳлил қилиш орқали очиб берилган.*

Калит сўзлар: *Иккинчи жаҳон уруши, даврий нашрлар, Хоразм ҳақиқати, хотин-қизлар, ижтимоий ҳаёт.*

Иккинчи жаҳон уруши даврида Хоразмда иккита вилоят газетаси ўз фаолиятини олиб борган[1.б.2]. Вилоят газеталаридан “Хоразм ҳақиқати” 1940 йилдан, “Хорезмская правда” газетаси 1941 йилдан бошлаб чоп қилинган. Газеталар дастлаб бир варақ (олд ва орқа томонида матнли) ҳажмда, 1941 йилдан икки варақ (бетга ҳисоблаганда икки варақ тўрт бетдан иборат бўлган) ҳажмда нашр қилинган. Уруш давридан бошлаб газеталардаги материаллар ўзбек ва рус тилларида нашр қилинган. Газетанинг олдинги варағида ҳаракатдаги армия ҳақида маълумотлар, қаҳрамонларнинг фото суратлари, ТАСС ва УзТАГГ хабарлари, иккинчи варақда урушга кетган эркаклар ўрнини эгаллаган хотин-қизларнинг касб ўрганишга жалб қилинганлиги, артеллардаги иш фаолияти, тракторчилик, ҳамширалик ва ўқитувчилик курсларида тахсил олаётганлар тўғрисида доимий равишда материаллар бериб борилган. Айрим пайтларда газетанинг биринчи варағида фронт орти янгиликлари ҳам ёритилган. Газеталарда бериладиган мақолалар мавсум билан ҳам боғлиқ бўлган. Масалан, баҳор пайти экин экиш ер шудгорлаш каби масалалар ёритилган бўлса, кузда пахта йиғим-теримига кўпроқ эътибор қаратилган мақолалар берилган.

“Хоразм ҳақиқати” газетаси дастлаб “Инқилоб қуёши” номи билан 1920 йил 8 мартдан бошлаб Хива шаҳрида нашр қилина бошланган. 1928 йил июнь ойи охирида босмахона Хивадан кўчирилган ва 1 июлдан ўз иш фаолиятини янги бинода Урганч шаҳрида бошлаган. Ушбу газета шу ном билан 1939 йилгача чоп қилинди. 1940 йилдан бошлаб “Инқилоб қуёши” газетасини номи “Хоразм ҳақиқати” номига ўзгартирилди. 1941 йилдан бошлаб эса, газета рус тилида “Хорезмская правда” номи билан нашр қилина бошланди. 1939-1941 йилнинг июнь ойи охирларигача бўлган даврда газеталарда кўпроқ қишлоқ хўжалиги, турли хил янги касблар, тўғараклар, янги касбларга аёлларнинг жалб қилинишига оид мақолалар ва театр эълонлари берилиб борилган бўлса, 1941 йилнинг 22 июнидан бошлаб урушнинг бошланганлиги, унга совет давлатини ҳам тортилганлиги, фронтга сафарбарлик, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларини уруш даври талаблари асосида ҳарбий асосда қайта қуриш, ҳарбий ўқув машғулотларини ташкил қилиш ва унга аҳолини барча қатламини жалб қилиш, муҳофаа

фондига, қизил аскарлар оилаларига ёрдам каби масалалар ёритилган мақолалар берилган бошланди.

Уруш йилларида даврий матбуотнинг ўрни ва аҳамияти катта бўлди. Чунки газеталарда ҳар кунги хабарлар билан бирга турли чақириқлар ҳам берилди. Ушбу чақириқлар фронт орти ҳаётида алоҳида аҳамият касб этди ва халқни бирдамликда ишлашга, ғалаба учун интилишга сафарбар қилди.

1941 йилнинг октябрь ойида “Хоразм ҳақиқати” газетасида фронт орти воқеалари ёритилган 161 та мақола chop қилинди[3.в.154]. Мақолаларнинг асосий қисми пахта йиғим-терими ишларининг бориши, колхозлар ўртасида стахановчилик ҳаракатларининг авж олиши, мусобоқалар, ғолиблар тўғрисидаги материаллардан иборат эди. Жумладан, газетанинг 1941 йилнинг 3 октябрдаги 235-сонининг 4-бетида “Анджонлилар чақириғига қўшилиб, пахта териш суратини тағинда тезлатамиз” шиори остида учта мақола “Анджонлилар чақириғи асосида”, “Кунига 200 килограмдан пахта терамиз”, “Кўп ва сифатли термоқдалар” chop қилинди. Бундан ташқари шу ойдаги газета саҳифаларида пахта йиғим-теримига оид 66 та, ёшларни ватанни фронт ва фронт ортида ҳимоя қилишга chorланган чақириқларга оид 15 та, БГТО, БГСО, ГТО, ГСО, Осоавияхим каби ҳарбий ўқув машғулотларига жалбқилинишига оид 6 та, вилоятда саноат корхоналари фаолияти акс этган 13 та, тракторчилик ўқув курслари ва уларга жалб қилинган хотин-қизларга оид 5 та, фронтга кийим-кечак тўплаш масаласига акс этган 37 та, дон экиш, боғдорчилик, суғориш ишлари ёритилган 4 та, тарғибот-ташвиқот ишларига оид 8 та, чорвачиликка оид 4 та, қизил аскар оилаларига берилган ёрдам ва давлат ёрдами ёритилган 2 та мақола билан биргаликда театр репертуарларида саҳналаштирилаётган асарларнинг эълони ҳам бериб берилган.

Уруш бошланган даврдан бошлаб газеталарда турли чақириқлар берилган мақолалар ҳам асосий ўринни эгаллади. Аҳолининг катта қисми ёшлардан иборат бўлганлиги учун чақириқлар асосан талаба ёшларга қаратилган ва уларни ватанни хох фронтда, хох фронт ортида туриб мудофаа қилиш масаласи илгари сурилган эди.

1941 йилнинг ноябрь ойида “Хоразм ҳақиқати” газетасида фронт орти воқеалари ёритилган 70 та мақола chop қилинди. Газетадаги асосий мақолалар урушнинг бориши ва ҳаракатдаги армия хабарларини ёритишга бағишланган эди. Газетадаги 70 мақоладан 39 таси пахта йиғим-терими, 1 таси чорвачилик соҳаси фаолияти, 9 таси фронтга маҳсулот йиғиш, 1 таси театр соҳаси фаолияти, 8 таси Қизил Аскарлар оиласига давлат томонидан берилаётган ёрдам, 1 таси тракторчилик фаолияти, 1 таси ўқув машғулотлар, 10 таси саноат соҳаси фаолияти, 1 таси фронтга ҳамшира тайёрлаш, 1 таси давлат томонидан кам таъминланган оилаларга берилаётган ёрдам масалаларига бағишланган эди[4.в.154]. Жумладан, газетанинг 1941 йилнинг 1 ноябрдаги 260-сонининг 1-бетида “Хурмат тахтаси”, “Шонли байрам олдида”, “Ҳосилдор звено” номли мақолалар, 2-бетида “Коммунист колхозининг коммунистлари”, “Норма ошириб бажарилди”, “Қизларгул”, “Пахтакорчилар ҳаракати”, “Яна 60 процент”, “Социализм колхозни қишлоғга тайёр” номли мақолалар нашр қилинди. Газета саҳифаларида ёритилган турли мавзулардаги мақолаларнинг асосий мақсади битта бўлган. Яъни аҳолини ватан ҳимоясига chorлаш, фронт ва фронт орти ҳаётини ҳарбий изга ўтказиш, вилоятда мавжуд имкониятлардан

келиб чиқиб иқтисодиётни ривожлантириш, мудофаа фондига маҳсулот йиғишдан иборат бўлган.

1941 йилнинг декабрь ойида “Хоразм ҳақиқати” газетасида фронт орти воқеалари ёритилган 59 та мақола чоп қилинди. Чунки бу даврга келиб пахта йиғим-терими тугаган, эндиги бажариладиган ишлар асосан далага гўнг ёйиш, ерни шудгорлаш, тракторчилар фаолияти ва улар ўртасида ўтказилган беллашувлар, кишки кийимларни мудофаа фонди учун йиғишдан иборат бўлди. Газетанинг декабрь ойидаги саҳифаларида 26 та мақола пахта йиғим-терими якунлари, 3 таси фронтга маҳсулот йиғиш ишлари, 8 таси давлат томонидан Қизил Аскар оилалари ва кам таъминланганларга берилган ёрдам масалалар, 16 таси тракторчилар фаолияти, 3 таси саноат корхоналари фаолияти, 1 таси театрлар фаолияти, 2 таси фронтга ҳамширалар тайёрлаш масалаларига оид эди[5.в.116]. Жумладан, газетанинг 1941 йилнинг 2 декабрдаги 286-сонининг 1-бетида “Маҳаллий саноатнинг юксалиши учун, “Қаҳрамон жангчиларимиз учун”, 2-бетида “Ёнғинга қарши кураш асосий вазифа”, 3-бетида “Ўзбекистонда дон хўжалигини юксалтирайлик”, “Жонажон жангчиларимизга иссиқ кийим”, 4-бетида “Илғор трактор биригадаси”, “Коммунист Раҳимов жамоаси шудгорлашни тамомлади”, “Трактордан нормал фойдаланиш керак”, “Мудофаа фондига”, “Маҳаллий саноатни кенг ривожлантирайлик”, “Йиллик план 102,6 процент бажарилди” каби мақолалар берилган эди.

Иккинчи жаҳон уруши даврида вилоятда “Хоразм ҳақиқати” ва “Хорезмская правда” газеталари билан биргаликда бешта туман газеталари ҳам фаолият олиб борди. Газетанинг барча сонларидаги саҳифаларда фронт орти воқеаларига оид мақолалар ёритиб борилди. Бу воқеаларнинг ёритилиши аҳоли ҳаётида алоҳида аҳамиятга эга бўлди. Иккинчи жаҳон уруши йилларида газеталарни, дам олиш пайтларида асосан агитаторлар ўзларининг бригадаларидаги ишчиларга ўқиб эшиттирганлар. Яхши хабарларни эшитган ишчилар чарчоқ нималигини билмасдан, стахановча ишлаб, белгиланган нормаларни ошиғи билан бажарганлар. Уруш йилларида даврий матбуот аҳолига куч бағишловчи тарғибот-ташвиқотчилик ролини бажарган ва ижтимоий ҳаётда алоҳида аҳамиятга эга бўлган.

АДАБИЁТЛАР РЎЙҲАТИ:

1. Жуманиязова Ф.Ж. Иккинчи жаҳон уруши йилларида Хоразм хотин-қизларининг ижтимоий ҳаётдаги фаоллигининг даврий нашрларда акс эттирилиши (1941-1945 йиллар) // “Ўтмишга назар”. 2022. №3. (maxsus son) (electron jurnal). DOI: <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2022-SI-3>. – Б. 53-59. (07.00.01.№41)

2. Жуманиязова Ф.Ж. Хоразм халқининг инсонпарварлик ёрдами. Хоразм ҳақиқати газетасидан айрим намуналар // *Journal of Innovations in Social Sciences*. 18.12.2021. Volume: 01, | Issue: 06 | 021 || SJIF Impact Factor (2021): 8.2 || ISSN: 2181-2594. – P. 55-61.

3. Хоразм вилояти давлат архиви. Ф-622, оп-1, д-17, в-154

4. Хоразм вилояти давлат архиви. Ф-346, оп-1, д-17, в-154

5. Хоразм вилояти давлат архиви. Ф-622, оп-, д-17, в-116